

Persze, születtek kiemelkedő művek, amelyeknek sikerült azért feltörni a tabuk kemény burkát, mint Nagy Zoltán Mihály *A sátán fattya* című regénye, amely a kényszermunkára elhurcolt kárpátaljai emberek és az otthonmaradottak tragikus sorsát jeleníti meg. Ezt a könyvet a kilencvenes években Oláh János, az *Elérhetetlen Föld* költője jelentette meg (Magyar Napló Kiadó), és indította el a siker útján. De még mindig sok a fehér folt, és nem mondható el, hogy irodalmi és kulturális közéletünk túlságosan érdeklődne az idevágó eredmények után.

S. Benedek András egész életműve a történelmi és társadalmi tabuk felszámolását segítette és sürgette. Költőként, íróként, történészként, helytörténészként, minden írói tetteben, munkájában a súlyos meg-

próbáltatásokat átélte kárpátaljai magyar közösség ma is sokban feltáratlan, kibeszéletlen, el nem ismert tragédiáinak sorát igyekezett az emlékezet fényébe állítani, legalább valamelyes erkölcsi elégtételt szolgáltatva ezzel azok elszenvedőinek. Mindezt a maga csendes, de határozott módján, humorral megáldott, szeretetre méltó személyisége törvényei szerint tette.

Ezért is hagyott olyan nagy űrt maga után, ezért olyan pótolhatatlan a jelenléte a mindennapi, újra és újra fellángoló vitákban és a nehezen születő eredmények elismertetésében, megtartásuk folyamatában. Ezért fontos, hogy mindenkit bátorítson bronzba örökített, sokat megélt, szelíd mosolya, aki a II. Rákóczi Ferenc Magyar Főiskola folyosóján az emléktáblája előtt elhalad.

Stumpf-Benedek András és Oláh János Kárpátalján (2008)

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ Az álombeli tündérberegben

Elégedett és boldog vagyok, mert a Gondviselés elhozta az órát, amikor felavathatjuk egykori barátunk, pálya- és küzdőtársunk, S. Benedek András, azaz Stumpf Béni nemes anyagból készült domborművét. Ugyanakkor a bánat is szorítja szívemet, mert ez a nagyszerű ember még köztünk lehetne, még csak most tölthette volna be hetvenedik életévét. Sajnos,

tudjuk, hogy az éveket nem a tettek és érdemek szerint mérik, a földön eltölthető évek száma többnyire az emberi génállomány függvénye.

Akik ismertük és szerettük Bénit, azt is tudjuk róla, hogy a Halál szigorúan számon tartotta és felrótta gyerek- és ifjúkori betegségeit, s amikor úgy gondolta, egyszerűen kiemelte közülünk szeretett Mesterünket. Remélem, mindannyian emlékszünk még rá: bár nem szólítottuk soha Mesternek, de annak tartottuk Stumpf Bénit, akinek már harmadéves egyetemi hallgatónaként – mintha csak származá-

sával örökölte volna – kisujjában volt a bölcsészeti tudományok zöme. De kiváló ismerője volt a történelemnek, a föld- és természetrajznak, a hely- és kultúrtörténetnek, amely tudományokban pedig nem az egyetemen szerzett jártasságot. Mi, csak néhány évvel fiatalabb nemzedéktársai, csodáltuk tudását, és nemcsak meghallgattuk, de el is fogadtuk alkotói próbálkozásainkat értékelő véleményét.

Ma már történészek kutatják a kárpátaljai '70-es éveket, amikor a Béni által létrehozott Forrás Ifjúsági Irodalmi Stúdió tagsága kilépve a lokális határok közül, a magyarországi kulturális sajtóban is a nyilvánosság elé állhatott. Sokan magyar nemzeti kisebbségünk első polgárjogi mozgalmának kezdeteként határozzák meg ezt a korszakot, amelynek Kovács Vilmos és Fodó Sándor mellett S. Benedek András volt harmadik vélemény- és programalkotó egyénisége. Feltétlenül meg kell említenünk a Kovács Vilmost a kárpátaljai magyar irodalomról közösen írt tanulmányát, amelyet 1970 októberében és decemberében közölt az Ilia Mihály szerkesztette Tiszatáj. Ez a mű kishazai irodalomtörténet-írásunk origója, senki sem kerülheti meg, aki folytatni kívánja a témát. Aztán jött az I. számú Beadvány, amelynek tartalma és címettjei egyértelművé tették, hogy a kárpátaljai magyar értelmiség kisebbségi küzdelmeit áthelyezte a politikai frontra. Talán mondanom sem kell, a Beadvány egyik szövegezőjét és gépiratának készítőjét ugyancsak S. Benedek Andrásnak hívták. Így aztán teljességgel érthető Fodó Sándornak egy korai interjúban tett kijelentése, mely szerint a Forrás Stúdió – legöntudatosabb tagjainak kitartása és gerincessége által – a KMKSZ előképe volt.

Béni 1976-ban, mivel tanári diplomájával és jelentős szerkesztői tapasztalatával szülőföldjén képtelen volt munkát és megélhetést találni, kénytelen volt elhagyni „tenyérnyi hazáját.” Budapesten, bár feleségében hű és szerető társra talált, a kivándorlás kábulatából felocsúdva egyértelmű vereségként értékelte a szülőföld elhagyását. Erről beszél a '76 című versben, amikor Jónással ellentétben, Ninivéből elűzötten úgy érzi: „vágyik a cet gyomrába vissza.” Részben érthető ez a furcsán áttételes nosztalgia, hisz éveken át Magyarországon sem publikálhatott. Ugyanakkor gyorsan rálelt a neki való feladatra, ami nem volt kevesebb, minthogy a lassan bontakozó kárpátaljai magyar irodalmat megismertesse a magyar olvasókkal, segítse a magyarországi kulturális kapcsolatteremtésben az otthon maradt pályatársakat,

valamint hogy könyvtári szakmájánál fogva folyamatosan gyarapítsa a kárpátaljai könyvtárakat magyar nyelvű kiadványokkal.

Amikor elült valamelyest körülötte a vihar, a versek mellett hiánypótló kultúrtörténeti munkák írásába kezdett. A *Tettenérhető történelem, a Kárpátalja története és kultúrtörténete, A megmaradás esélyei, az Árvíz után, vízár előtt* című tanulmánykötetei, illetve a *Gens fdelissima, a ruszinok* című kismonográfiája jól körvonalazzák a tudományokban való jártasságát és érdeklődési körét, de Barátunk költőnek is kiváló volt. A *Régi versek* és az *Itthonalanyl* című köteteknek több darabja belerögzült az olvasói köztudatba, hisz egy fátyolnyi öniróniával – már 1975-ben – négy verssorba is bele tudta sűríteni Trianon katasztrófájának soha nem szűnő fájalmát:

„Apáink csak nevet, gögöt, / De hazát nem hagytak örökül. / Papjaink csak jó tanácsot: / Tanulj tótul, törökül.

Ezt jól megmondtad, Barátom! Tanulunk azóta is, egyfolytában: csehül, oroszul, ukránul, s ha fiaink, unokáink elbambulnak, nemsokára – mint jelezted – törökül is. De ebben már ne legyen igazad! Jusson eszünkbe inkább, hogy másfél évtizede milyen bölcsen támogattad folyóiratunk újraindulását. „Az Együtt építsen minden értékes hagyományra – írtad –, de ne legyen azok kiszolgáltatottja sem. Az Együtt új lap, mert nem lehet kétszer ugyanabba a folyóba lépni.”

Ezen munkálkodunk jó ideje, s jöttél velünk lelkesen magad is, segítetted, gazdagítottad gyámolításra szoruló irodalmunkat, amíg erőd engedte. S ahogy fogyott az idő, az ébrenlét és a féltalom határán egyre gyakrabban kívántad látni szülőföldedet. Vágytál és jöttél, ahogy az alkalmak adták, s ahogyan egészséged engedte, és én nem tudtam eldönteni, hogy szemeddel vagy lelkeddel faltad-e jobban a tájat. Gyakran emlegetted ekkortájt, hogy írni kellene egy könyvet *Tündérbereg* címmel. Én fel tudtam fogni szavadban a lelkedből áradó névadás szándékát, miközben éreztem, hogy már nem lesz rá idő. Igen, azt a könyvet ezzel a címmel már senki sem fogja tudni megírni. Holott kötelességünk lenne azon munkálkodni az élet minden területén, hogy a *Tündérbereg* valóság legyen, hogy irigylésre méltó díszítőjelződ ne kerüljön hiábavalóságra. Most úgy tűnik, jelképesen hazaköltöztél, Barátom. Bronzba örökített arcod itt van már velünk, ám valódi lényed, sohasem fáradó szellemed reményeink szerint ott lebeg valahol a mennybéli Tündérberegben.